

คอลัมน์ "หอคอยส่องโลก"

Financial Day ฉบับวันที่ 6 ธันวาคม 2538

ทุนการเงิน

รังสรรค์ ณะพรพันธุ์

เมื่อหนังสือเรื่อง *Das Finanzkapital* ซึ่งเขียนโดยรูดอล์ฟ ฮิลเฟอร์ดิง (Rudolf Hilferding, 1877-1941) ปรากฏสู่บรรณพิภพในปี 2453 วงวิชาการมาร์กซิสต์พากันตื่นตื่นกันมาก นักวิชาการมาร์กซิสต์หลายต่อหลายคนวิจารณ์ว่าเป็นงานวิเคราะห์ที่ล้ำค่าสืบต่อจาก *Capital* ของคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx)

รูดอล์ฟ ฮิลเฟอร์ดิงเป็นชาวออสเตรีย เดิมที่ศึกษามาทางแพทยศาสตร์ และประกอบวิชาชีพเป็นแพทย์อยู่ระยะหนึ่ง ในระหว่างนั้นสนใจศึกษาเศรษฐศาสตร์ควบคู่ไปด้วย ต่อมาทุ่มเทเวลาในการวิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจและสังคม ในช่วงหนึ่งแห่งชีวิต ฮิลเฟอร์ดิงดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังของปรัสเซีย เมื่อฮิตเลอร์เถลิงอำนาจ ฮิลเฟอร์ดิงต้องลี้ภัยไปอยู่เดนมาร์ก สวิตเซอร์แลนด์ และฝรั่งเศสตามลำดับ แต่แล้วเมื่อกองทัพนาซีเข้ายึดฝรั่งเศส ฮิลเฟอร์ดิงไม่สามารถหลบรอดเงื้อมมือเกสตาโป เขาถูกจับและถูกทรมานจนถึงแก่ชีวิต บ้างก็ว่าเขาฆ่าตัวตาย จนบัดนี้ยังไม่มีการสะสางข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการตายของฮิลเฟอร์ดิง และจับกุมลงโทษผู้ที่ทำให้เขาต้องตาย

Das Finanzkapital ปรากฏสู่บรรณพิภพถึง 70 ปี จึงมีการแปลเป็นภาษาอังกฤษ และจัดพิมพ์ในปี 2524 ในชื่อ *Finance Capital : A Study of the Latest Phase of Capitalist Development* (London : Routledge and Kegan Paul, 1981)

ฮิลเฟอร์ดิงพยายามชี้ให้เห็นว่า ระบบทุนนิยมพัฒนาจากทุนพาณิชย์ (Commercial Capital) ไปสู่ทุนอุตสาหกรรม (Industrial Capital) และทุนการเงิน (Finance Capital) ในท้ายที่สุด โดยที่ทุนการเงินเป็นพัฒนาการขั้นล่าสุด (มีใช้ขั้นสุดท้าย) ของระบบทุนนิยมแม้ว่าฮิลเฟอร์ดิงอาศัยข้อมูลของเยอรมนีและออสเตรียในการวิเคราะห์ แต่บทวิเคราะห์นี้ก็สามารรถใช้อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศตะวันตกอื่นๆด้วย และแม้ว่าวงวิชาการจะท้วงติงบทวิเคราะห์ที่ลึกลับยอเยต่างๆ แต่บทวิเคราะห์หลักของฮิลเฟอร์ดิงยังคงถูกต้อง ทั้งที่เวลาล่วงเลยมาแล้วกว่า 80 ปี บัดนี้ ทุนการเงินเติบโตใหญ่ในประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ และทรงอิทธิพลทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ

พัฒนาการของระบบทุนนิยมในประเทศไทยมิได้เป็นไปตามเส้นทางที่ฮิลเฟอร์ติงวิเคราะห์ไว้ แม้จะเริ่มต้นด้วยทุนพาณิชย์ แต่กระโดดข้ามไปทุนการเงิน แล้วจึงพัฒนาไปสู่ทุนอุตสาหกรรม กลุ่มทุนการเงินในระยะแรกเริ่มมีรากเหง้าจากทุนพาณิชย์ ไม่ว่าจะเป็นตระกูลลำซำ ตระกูลหวังหลี ตระกูลเตชะไพบูลย์ และตระกูลโสภณพิช นายทุนพาณิชย์เหล่านี้เมื่อเติบโตใหญ่ถึงระดับหนึ่ง ก็เข้าไปสร้างฐานรากในทุนการเงิน ด้วยการยึดกุมธนาคารพาณิชย์ อาศัยธนาคารพาณิชย์เป็นฐานในการดูดซับเงินออมจากประชาชน แล้วนำเงินออมเหล่านั้นไปลงทุนหาประโยชน์ในภาคอุตสาหกรรม ในสังคมเศรษฐกิจไทย ทุนอุตสาหกรรมจึงเติบโตตามหลังทุนการเงิน

แม้ว่าทุนการเงินจะล้มลุกคลุกคลานในระยะต้น เนื่องจากขาดวินัยและถูกแทรกแซงโดยอำนาจทางการเมืองมากเกินไป แต่ด้วยการตราพระราชบัญญัติธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 จึงเริ่มมีการจัดระเบียบทุนการเงิน และนับแต่นั้นมา ทุนการเงินก็เติบโตอย่างมั่นคงมากขึ้น

ทุนการเงินขยายฐานครั้งสำคัญเมื่อมีการก่อตั้งตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยในปี 2517 ตลาดการเงินแม้จะยังถูกรองรับโดยธนาคารพาณิชย์ แต่ก็มีสถาบันการเงินประเภทใหม่ผุดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งธุรกิจเงินทุนและธุรกิจหลักทรัพย์

ภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่ (Bubble Economy) หลังปี 2529 มีผลต่อการขยายตัวของทุนการเงินอย่างมาก ในช่วงนี้เองที่นายทุนการเงินหน้าใหม่ปรากฏโฉมในระบบเศรษฐกิจไทย นายทุนการเงินหน้าใหม่เหล่านี้เติบโตขึ้นจากการหาประโยชน์จากการปั่นราคาหลักทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์และ และจากการควบและครอบกิจการ (merger and acquisition) ในขณะที่ทุนการเงินหน้าใหม่บางกลุ่มเติบโตใหญ่ ทุนการเงินหน้าเดิมบางกลุ่มกลับเสื่อมสลาย เนื่องจากความผิดพลาดในการบริหารธุรกิจทั้งในภาคการเงินและ/หรือภาคอุตสาหกรรม

ทุนการเงินไม่เพียงแต่เติบโตใหญ่เชิงปริมาณเท่านั้น หากยังมีการเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพอีกด้วย การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญเกิดจากการปรับเปลี่ยนนโยบายการเงินไปสู่แนวทางเสรีนิยมทางการเงิน (Financial Liberalization) นับแต่ปี 2533 เป็นต้นมา การลดการกำกับและการลดการควบคุม (Deregulation) ตลอดจนการปลดปล่อยภาคการเงินให้ล่องลอยตามกลไกราคา ทำให้ตลาดการเงินของไทยเชื่อมสัมพันธ์กับตลาดการเงินระหว่างประเทศอย่างแน่นแฟ้นยิ่ง การเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศ (international capital mobility) เป็นไปโดยเสรีมากขึ้น

ในขณะเดียวกัน ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศก็เอื้อให้การเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศเร่งความเร็วมากกว่าปางก่อน ผลที่ตามมาก็คือ การเปลี่ยนแปลงทางการเงินเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและด้วยความถี่สูงชันกว่าเดิมเป็นอันมาก ทั้งนี้

เนื่องจากการเคลื่อนย้ายเงินทุนเข้าออกนอกประเทศเป็นไปโดยเสรีและรวดเร็วนั่นเอง ณ บัดนี้ อัตราดอกเบี้ยและอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราเปลี่ยนแปลงเกือบทุกชั่วโมง เพียงเมื่อสามทศวรรษเศษที่แล้ว อัตราดอกเบี้ยและอัตราแลกเปลี่ยนในแต่ละปีเกือบจะไม่มีเปลี่ยนแปลงเลย

แนวนโยบายเสรีนิยมทางการเงินยังผลให้ภาคการเงินกลายเป็นภาคเศรษฐกิจไร้พรมแดนยิ่งกว่าภาคเศรษฐกิจใดๆ แต่ผลกระทบที่สำคัญยิ่งกว่าก็คือ การเชื่อมสัมพันธ์ที่มีมากขึ้น ระหว่างทุนการเงินท้องถิ่นกับทุนการเงินโลก และอิทธิพลของทุนการเงินโลกที่มีต่อสังคมเศรษฐกิจไทย

แนวนโยบายการเงินเสรี ประกอบกับกระบวนการโลกาภิวัตน์ที่ก่อให้ทุนการเงินท้องถิ่นเชื่อมสัมพันธ์กับทุนการเงินโลกอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน กลุ่มทุนการเงินไทยพากันแสวงหากลุ่มทุนการเงินโลกเป็นพันธมิตร การสร้างพันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์ดังกล่าวนี้เกื้อหนุนให้กลุ่มทุนการเงินไทยเติบโตอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น

การที่กลุ่มทุนการเงินโลกสามารถเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศได้โดยเสรี ทำให้กลุ่มทุนการเงินโลกสามารถสั่นคลอนเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจไทยได้อย่างง่ายดาย นอกจากนี้ ข้อเท็จจริงที่กลุ่มทุนการเงินโลกเข้าไปถือหุ้นในบริษัทระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ประกอบกับการสร้างพันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์กับกลุ่มทุนไทยทั้งปวง โดยมีได้จำกัดเฉพาะกลุ่มทุนการเงิน ทำให้กลุ่มทุนการเงินโลกสามารถเข้ามามีอิทธิพลในกระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย

การเติบโตของกลุ่มทุนการเงินไทยในเชิงปริมาณประกอบกับการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพดังที่พรรณนาข้างต้นนี้ ทำให้กลุ่มทุนการเงินมีบทบาทและอิทธิพลเพิ่มขึ้นตามลำดับ กลุ่มทุนการเงินสามารถคืบคลานเข้าไปยึดกุมตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังทั้งโดยตรงและโดยอ้อมในระดับหนึ่งนับแต่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองปี 2516 เป็นต้นมา การยึดกุมโดยตรงได้แก่ การที่ตัวแทนกลุ่มทุนการเงินเข้าไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ดังกรณีนายบุญชู โรจนเสถียร (2518-2519) นายอำนาจ วีรพร (2523-2524) และนายธารินทร์ นิมมานเหมินทร์ (2535-2538) การยึดกุมโดยอ้อม ได้แก่ การขัดเกลากษัตริย์นางนักวิชาการที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ดังกรณีนายสมหมาย สุนทรกุล นายสุธี สิงห์เสนห์ และนายวีรพงษ์ รามางกูร เป็นต้น ด้วยเหตุดังนี้ จึงมิใช่เรื่องน่าประหลาดใจที่กลุ่มทุนการเงินสามารถมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายการเงินและนโยบายการคลังระดับหนึ่ง

กลุ่มทุนการเงินมิได้มีบทบาทและอิทธิพลเฉพาะด้านเศรษฐกิจการเงินและการคลังเท่านั้น หากยังสามารถสร้างผลกระทบทางการเมืองอย่างสำคัญอีกด้วย บทบาทและอิทธิพลดังกล่าวนี้เป็นเรื่องที่รัฐบาลนักเลือกตั้งมีอาจละเลยไม่สนใจต่อไปอีกได้ ดังบทเรียนของรัฐบาลนายบรรหาร ศิลปอาชา

ในทันทีที่รัฐบาลบริหารไม่มีตัวแทนกลุ่มทุนการเงินเข้าร่วมรัฐบาล กลุ่มทุนการเงินแสดงอาการไม่ยอมรับรัฐบาลบริหารโดยทันที การลาออกของเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ สะท้อนอาการความรู้สึกของกลุ่มทุนการเงินอย่างดียิ่ง กลุ่มทุนการเงินพยายามสร้างกระแสเพื่อให้นักลงทุนเข้าใจอย่างผิดๆว่า ดัชนีตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเป็นดัชนีวัดสุขภาพของระบบเศรษฐกิจไทย แต่แรงกดดันดังกล่าวนี้มีมากพอที่จะทำให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังเกิดอาการ 'หน้ามืด' ถึงกับอัดฉีดเงิน 30,000 ล้านบาทเข้าสู่ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

กลุ่มทุนการเงินกดดันให้รัฐบาลบริหารยึดการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจเป็นเป้าหมายหลักในการดำเนินนโยบาย โดยไม่กล่าวถึงปัญหาความยากจนและปัญหาการกระจายรายได้ ตัวแทนของกลุ่มทุนการเงิน ดังเช่นนายศุภชัย พานิชภักดิ์ ถึงกับออกโรงหลายต่อหลายครั้ง กดดันให้รัฐบาลบริหารแก้ปัญหาเงินเฟ้อและแก้ปัญหาการขาดดุลบัญชีเดินสะพัด อีกทั้งไปไกลถึงกับเรียกร้องให้รัฐบาลบริหารดำเนินนโยบายเศรษฐกิจเพื่อมิให้ Credit Rating ตกต่ำ โดยมีได้พิจารณาแม้แต่น้อยว่า สวัสดิการสังคมเพิ่มขึ้นตาม Credit Rating หรือไม่ และบรรดา Credit Rating Agency มีวิธีการจัดอันดับที่เป็นวิทยาศาสตร์และน่าเชื่อถือเพียงใด

แม้คำทำนายจะล่วงเลยมาแล้วกว่า 80 ปี แต่รูคอล์ฟ ฮิลเฟอร์ติง ก็กล่าวอย่างถูกต้องว่า กลุ่มทุนการเงินเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่ทรงอิทธิพลยิ่งในระบบทุนนิยมปัจจุบัน